

САХА УРААНХАЙ
ДЬОЛО ТОМТОЙУОР,
ӨРӨГӨЙӨ ҮРДҮӨР,
БААЙА БАРҢАРЫАР,
ӨЙӨ САНААТА УҢУОР,
ҮӨРЭБЭ ДИРИНГИЭР ДИЭРИТИН
ОНГОРБУТ ОНОҢУУМ
ОРДУК ҮЧҮГЭЙ БУОЛАН ИҢИЭ,
ТЭРИЙБИТ ТЭРЭЭҢНИМ
ТЭЛГЭНЭН ИҢИЭБЭ,
САНААБЫТ САНААМ
САРСЫАРДА ААЙЫ САЙДАН,
КҮНҮС ААЙЫ КҮҮҢҮРЭН,
КИЭҢЭЭ ААЙЫ КИЭБИРЭН,
ТҮҮН ААЙЫ
ТҮМҮКТЭНЭН ИҢИЭБЭ,
ӨЙДӨӨБҮТ ӨЙҮМ
ӨБҮЛЛҮӨ СУОҢА,
ЭППИТ ТЫЛЫМ
ЭКЧИ БЫҢА МҮЧЧҮРҮЙҮӨ СУОҢА

Сорудах : Этиини салжаа

Хатыгнардаах – чарангардаах

Хампа –солко алаастардаах.

Оттуун- мастыын , нарын- намчы

Ол мин дойдум...

Сорудах

Ыһыллыбыт буукубалары сааһылаа

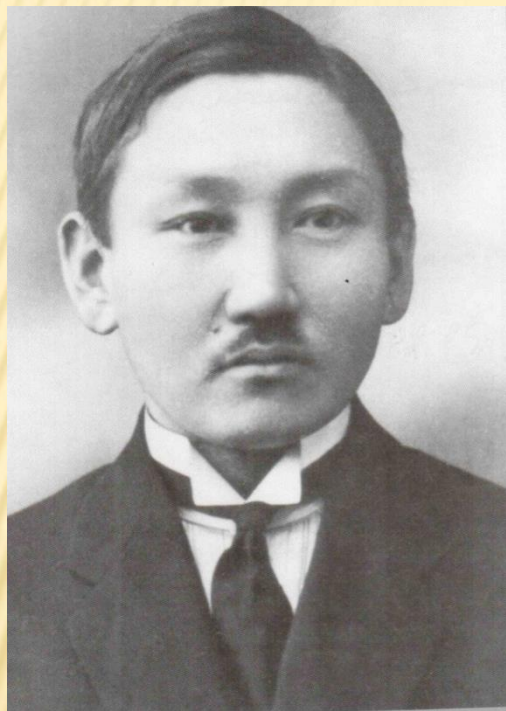
Сорудах :

Үгэ жанрын төрүттээбит Чурапчы улуунун
биллэр суруйааччыта Күн Дьиринэ
төрөөбүт нэһилиэгин аата.

С.А.НОВГОРДОВ ТӨРӨӨБҮТЭ 125 СЫЛА

«КЭСКИЛЛЭЭБИ ӨТӨ КӨРӨН ...»

С.А. Новгородов

Саха норуотун маассабай суругун-бичигин төрүттээччи С.А.Новгородов 1892 сыллаахха олунньу 13 күнүгэр күн сириҥ көрбүтэ. Чурапчы сириҥ Болтоҥо нэһилиэгэр ырыаҥа ылламмыт, хоһоонҥо холбоммут Чуораайытта алааһыгар оҕо сааһа ааспыта. Аҕата - Өндөрөй Ноҕуруодап буукубаны холбуурга, ахсаанҥа үөрэппитэ. Ийэтэ Аанчык дьонҥо-сэргэбэ ытыктанар төрүт-уус дьон эбиттэр.

С.А.Новгородов- саха интеллигенциятын биир чаҕылхай бэрэстэбиитэлэ, сырдатааччыта буолар. Сахалартан аан бастакынан Санк-Петербург куоракка Государственной университетке илиҥҥи тыллары дириҥэтэн үөрэппитэ. Семен Новгородов кэргэнэ Мария Павловна. Соҕотох кыыһа Елена Семеновна өр кэмҥэ Ленинград куорат Герцен аатынан Государственной институтугар кафедра доценынан үлэлээбитэ. Сиэнэ Николай Андреевич Егоркин Ленинград куорат пединститутун туйгуннук үөрэнэн бүтэрбитэ. Николай баара суоҕа 33 сааһыгар олохтон барбыта.

С.А. Новгородов көмүс уңуоҕа Санк-Петербург куоракка Смоленская православнай кылабыһатыгар тутуллубута.

**С.А. Новгородов аҗата
Андрей Александрович,
ийэтэ - Анна Николаевна.**

**Семен Андреевич кэргэнэ Мария
Павловна Санкт- Петербург. 1923 с.**

**Н.А.Егоркин
– С.А. Новгородов сиэнэ**

**Елена Семеновна Новгородова
Чурапчыга, 1950 с.**

«Аҗам кэриэһигэр» хоһоонтон быһа тардыы. Сэмэн Тумат тылбааһа.

Быһа кымньыылаабыт сүүрбэһис үйэ
Бардар-барар, көтөр сулустарга,
Эбэтэр түгэҕэ көстүбэт эйгэҕэ
Эмньик санаабытын киэр илгэ?...

Хаан олбохтоох суурбэһис үйэбит.
Харах туустаах уутунан суунна...
Өйүн-төйүн булуо дуо муммут киһибит,
Өрүһүнүө дуо долгун түллүүтүн тумна?

Үйэлэр үөстэриттэн үөгү иһиллэр:
«Үтүөнү үксэт! Билиини тарҕат!» – диэн тыллар.
Атаҕастабыл сорун-мунгун киэр илгэр
Аньыттан быһыяхтара дуо олор?

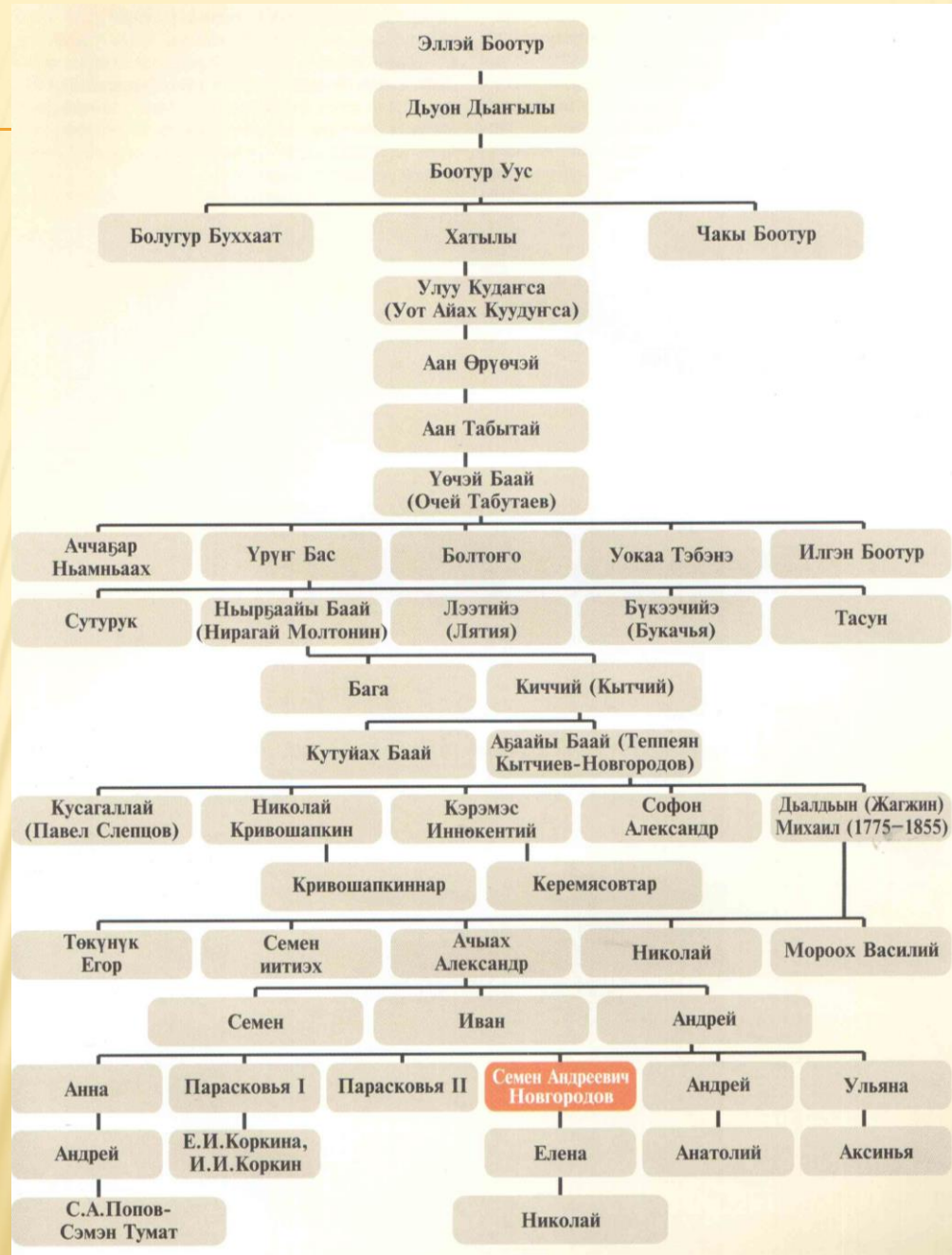
Суох сурэх энэлгэгэ тохтообот, дьэ, эрэй,
Синнибит дьиэлэр аны да элбэхтэр... Арай,
Кун быатын тутардыы, үтүө санаалыы,
Кыталык кылбайда дии кылбаһныы.

Кэнээтэ көхсү. Үйэ быыһа сэгэйдэ.
Көстөн кэллэ аҗам субу бурулуйбутунан.
Номоҕон тылы өрүһүйэр кэм-кэрдии
Кэллэ, норуотум үөрэхтэннэ диэбитинэн...

Семен Андреевич Попов
– Сэмэн Тумат

С.А.Новгородов төрүүчүтэ

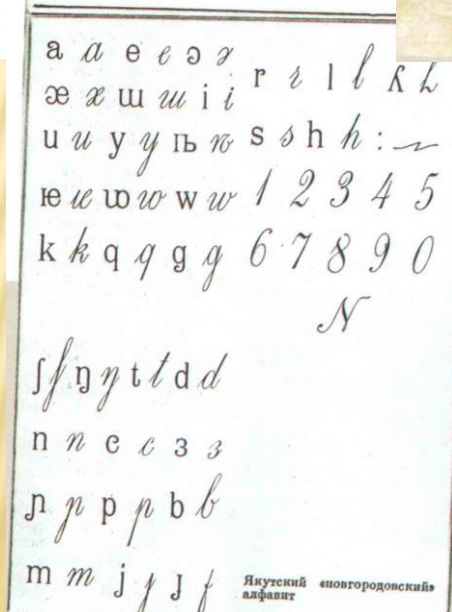
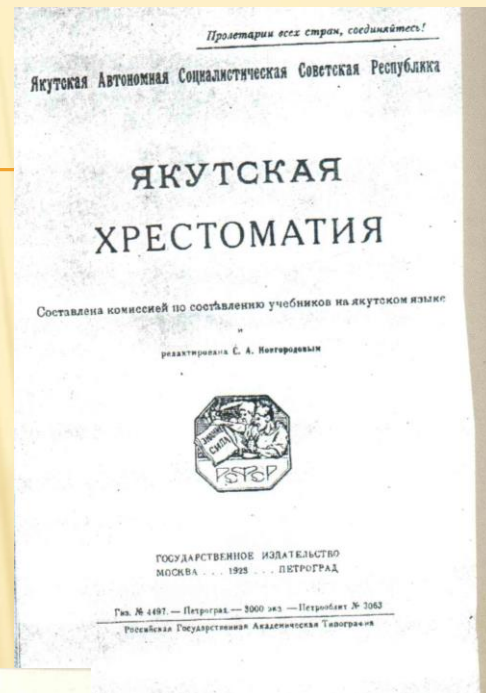
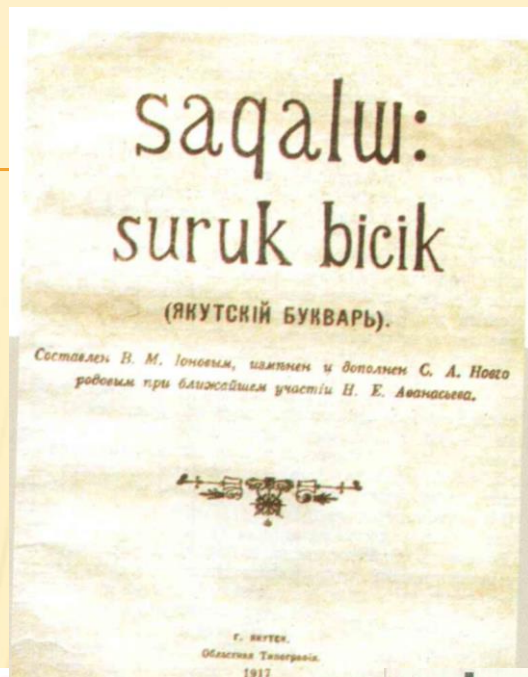
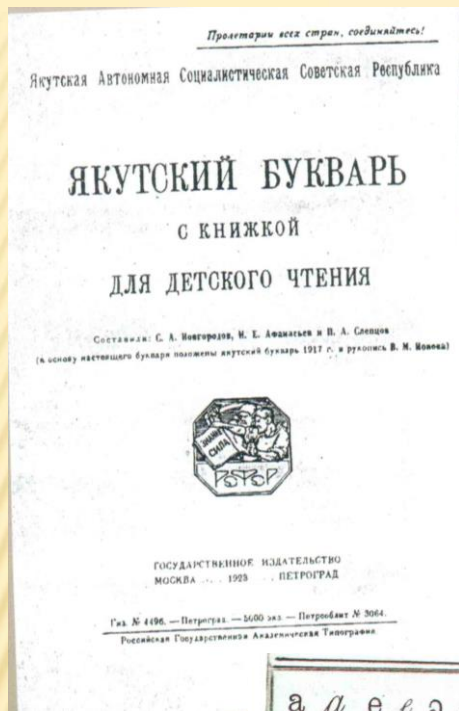

Капитаннар күрэхтэрэ

---

1. Олунньу 13 күнэ. Бу күн Сэмэн Новгородовка туох сыһыаннаабый?
2. 125 бу сыыппара тугу этэрий ?
3. Хас сыллаахха төрөөбүтэй ?
4. Чуораайытта бу туох аатай ?
5. С.Новгородов ийэтин аата?
6. Абатын аата?
7. Төрөппүт кыыһын аата?

Сорудах: Хоһоон аатын таай

Испиттэн эппэнгнээн бардым,
таспыттан дьалкыйан бардым.

Этэр тылым

эрэнэлээх иччитин

ЭГЭЛГЭЛЭЭХ ЭРИЭНИН,

иһиллээн турун эрэ!

Үөскээбит кэскилим,

төрөөбүт сорурум диэн

саха эрэйдээххэ

саргыны салайарга

сананан сылдыбын,

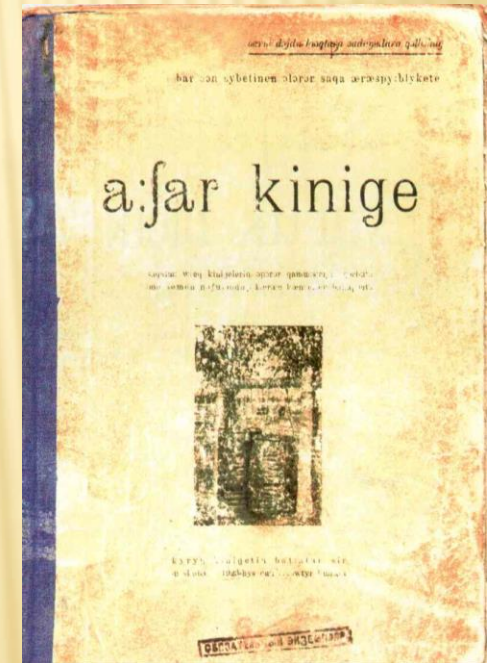
сагаһым барахсаттар!

Дьонум сордоохтору

дълго тиксэрэргэ

дьоһуннанан сылдыбын,

доџотторум оџолоро!...

(- O. vasa C. H. -

1909 cumulativen cym myfhydd llyfrllyth +

1.	Лә-бәл		аимас	рахунаах
	сир-сирлр кихи,		Аимас	архима сирлр аим
	армо гору ухуеамас	14.		аиммахха
	(аван ухуеамас)		ирлр	хима
5	Ум-урх сирмах	15.	хима	хима
	ушр ари		хима	хима
	ушр ухуеамас		махма	махма
	аир-гору аимма		махма	махма
	ушр ари		махма	махма
10.	Аимма-Маимма	20	махма	махма
	аир-махма	20.	махма	махма
	аир-махма		махма	махма

Чурапчы,
Новгородов,
Болтоно,
олунньу 13 күнэ,
125,
1892,

Чуораайытта,
Аана,
Өндөрөй,
Евдокия,
лингвист-учуонай,
суруйааччы,
фольклорист.

Сахалар киэн туттар чулуу киһибит
С.А.Новгородов төрөөбүт норуотугар
толору бэриниилээх, норуота ыарахан,
эрэйдээх-буруйдаах олобун үөрэх
сырдыгынан сырдатан, атын омуктары
кытта тэнгэ көнгүллүк олорор, сайдар
суолга киллэрэргэ туох баар күүһүн-
күдэбин биэрбитин эһиги кэлэр көлүөнэ
билэргэ, үөрэтэргэ дьулуһун.